

Urskiljningsförmåga och diskriminering

Av José Luis Ramírez

Det finns inget ont som inte bär något gott med sig.

Det är tydligen inte samma sak att "diskriminera" och att "urkilja".

Att "diskriminera" är en aning motsägelsefullt. Den som diskriminerar saknar egentligen urskillningsförmåga och "drar alla över en kam". I själva verket menar man att det finns ett givet måttstock (det "förgivet-tagna") som alla måste anpassa sig till. Man kommer inte långt med detta: VEM bestämmer detta och HUR. Är demokrati att finna en given modell för alla eller handlar det om att låta olika modeller gälla bredvid varandra? Diskussionen leder till "vem bestämmer?"

"Urskiljningsförmåga" är en dygd som för mig har blivit allt viktigare i den mänskliga släkten, medan diskrimineringen är en ganska spridd mänsklig åkomma.

Båda dessa handlar om att "skilja" men helt olika saker. Frasen "att skilja agnarna från vetet" är således en aning vilseledande. För att det ska vara klokt och legitimt "att göra skillnad" måste man stödja sig i ett s.k. "kriterium" som kan också uttryckas med "omdöme" (om man åsyftar den mänskliga dygden eller egenskapen). "Rättesnöre" säger mig inte så mycket. Ty hur får man skilja vad som gör skillnad?

Ett kriterium är ett värderande omdöme som avgör hur något ska uppfattas. I Wikipedia finns en någorlunda klagörande beskrivning av "kriterium":

"Ett **kriterium** är ett krav som måste uppfyllas för att en företeelse ska accepteras som det som den gör anspråk på att vara." Man tänker då närmast på vetenskapen, vars teorier ska kunna falsifieras, dvs. konfronteras med motsatsen "genom experiment". I det sociala livet handlar det om "lag" eller "beslutat beteendesätt". Då får vi det problemet som är inbegripet i uttrycket "individ och samhälle". Hur förenar man dessa två med detta "ok" som heter "och"? Hur undviker man kaos? Hur kan man "överens-komma? Det är inte lätt, men vad vi lyckats "överenskomma", i alla fall, är att ingen auktoritet får bestämma enväldigt. Hur organiseras då samrådet och överenskommandet utan att det blir "väldigt" dåligt. Hur kan vi i praktiken förena "alla" med "var och en", så att förmynderi och paternalism blir rådande?

Aristoteles Politiken är en av de verk som finns översatt till svenska, men tycks stå oläst i bokhyllorna. Han gör skillnad av beslutsfattandet och samhällsstyrning på tre nivåer: en-välde, fåtals-välde, folkets-välde. Det finns dock tre någorlunda positiva och tre negativa sätt att förverkliga dessa. Positiva: monarki, aristokrati, republik. Negativ: tyranni, oligarki, pöbelvälde (Det grekiska ordet "demokrati" betyder faktiskt ordagrant "pöbelvälde").

Vi har idag parlamentariska monarkier. Det handlar inte om en som bestämmer,

utan om en orkesterledare som håller ordningen utan att själv spela något instrument. Allra sist har man fått en ny, till synes klok konung i Spanien.

Parlamentarismen låter en "vald" representativ minoritet styra. Går det bra till så kallas det på grekiska "aristokrati" (ett ord som blivit negativt laddat för oss): "De bästas styre". Fascisterna m fl vill tolka det som "korporatism", som bygger just på "kompetens" (professionalitet och gemensamma intressen). Fackföreningar är korporationer. Vårt partisystem bygger alldeles för mycket på gruppintressen och koteri (Bo Rothstein ansåg att personval är bättre än val på fastställda partilistor).

Hur "alla" ska styra, det är mer problematiskt. Aristoteles markerar skillnaden mellan "alla" och "var och en". Rädslan för att "allas välde" ska bli ett dolt sätt att trycka ner oss har lett till uttrycket "den enskilde individen" (ett löjligt tårta-på-tårta uttryck: man kan inte vara "in-divid" utan att vara "en-skild" - "atom" betyder också "o-delbar"). Det som vi, i sund mening, kallar "demokrati" bör egentligen heta Republik (Politeia = Medborgarstyre, hos Aristoteles). Vi talar om "demagoger" för att rädda ordet "demokrati" från sin egentliga betydelse, trots att de är semantiskt synonyma.

Frågan är då om det är möjligt att var och en får bli sedd och hörd och hur det ska gå till. Att var och en får sin rätt, det är ändå något som våra parlamentariker är skyldiga att respektera. Att vårt politiska system innebär ett dilemma kan knappast råda någon tvekan om. Därför måste man ständigt se över lagarna och bevaka vakterna. Det visar att retorikkunskap (inte "matte") borde bli det viktigaste grundämnet i vår allmänna utbildning. Detta är särskilt viktigt när alla får sin röst bli läst i nätet. Det är viktigt att lära oss att se vad vi gör med språket och vad språket gör med oss. Det handlar om att lära sig att resonera, inte bara att hävda och urskillningslöst skrika ut sina krav. Det är detta som är "demokratiskt" i vår moderna mening av ordet.

Vi använder ordet "fakta" helt vilseledande. "Facta" betyder "det gjorda". Det som kallas för vetenskapliga fakta ska heta "data" (det givna), inte "facta" (det gjorda). Vico talade om "factum verum": "Människan kan bara förstå vad hon själv har gjort". Det som är givet är vetenskapens uppgift att försöka reda ut, även om den vetenskapliga förklaringen också är en retorisk konstruktion. Vetenskaplig logik är, i alla fall, inte detsamma som att resonera om vilken väg vi ska välja och hur vi ska "gå-till-väga". Det handlar om att skilja mellan en empirisk konstaterande logik och en kontrafaktiskt bedömande resonemangslogik.

S.k. politiker ska vara "före-bilder", inte "avgörare" av det som är det slutgiltigt rätta. Därför ska de inte få sortera människor efter empiriska fakta. Målet bestäms i oavbruten dialog. Och en dialog, med respekt för önskemål och synpunkter, ska, så gott det går (falsifierbart och utan slutgiltig

sanningsavgörande) följa samhällets utveckling. Politiken ska handla mer om skydd av de enskildas livsvillkor än om diktat om hur det ska se ut och hur det ska åtgärdas. Problemet är att även denna princip (som jag formulerar här) måste bli allmänt godkänd. "Det gemensamma bästa", som ska förena egenintresse med allmänintresse, är alltid problematiskt och kräver ständig medborgarbildning och dialog. Vi ska aldrig slutgiltigt bestämma "hur". Vi ska istället fråga "eller hur?". Det kräver behärskning av språkets verktyg (dvs. retorisk bildning), så att "vi" (var och en) inte köper "krisen" i säcken. "Nog är det mål och mening i vår färd, men det är vägen som är mödan värd". Aristoteles använde sig av bilden om skytten: målet är fastställt och då gäller det att skickligt låta pilen träffa sitt mål. Därför valde jag att bli fil.dr. i samhällsplanering, efter att, under 10 år, ha sett vad politiskt ansvar betyder. Jag lämnade rollen (med mångas förvåning) när jag nått längst i min politiska verksamhet. Man borde införa ett stopp för politiska uppdrag just efter 10 år. Ingen borde få använda ledarskap som slutgiltig försörjningsgrund.